# MAVZU: MUZEY EKSPONATLARINING XALQIMIZ MADANIY MEROSI

*Nazarova Gulbahor*
*Namangan viloyat tarixi va madaniyati davlat muzeyi sektor muduri*
*Email: gnazarova020@gmail.com*

**Annotatsiya**

Ushbu maqolada muzey eksponatlarining xalqimiz madaniy merosini saqlash va targ‘ib etishdagi o‘rni yoritilgan. Muzeylarda saqlanayotgan tarixiy, arxeologik, etnografik va amaliy san’at namunalarining milliy qadriyatlarni asrab-avaylash, ilmiy tadqiq etish hamda yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashdagi ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish, muzey fondlarini boyitish va zamonaviy raqamli texnologiyalar asosida eksponatlarni saqlash masalalari ko‘rib chiqilgan.

**Kalit so‘zlar:** muzey, eksponat, madaniy meros, milliy qadriyat, tarix, arxeologiya, etnografiya, muzeyshunoslik, restavratsiya, raqamlashtirish.

**Аннотация**

В данной статье рассматривается роль музейных экспонатов в сохранении и популяризации культурного наследия нашего народа. Проанализировано значение исторических, археологических, этнографических и художественных экспонатов, хранящихся в музеях, в сохранении национальных ценностей, проведении научных исследований и воспитании молодого поколения в духе патриотизма. Также освещаются вопросы охраны объектов культурного наследия, пополнения музейных фондов и сохранения экспонатов с использованием современных цифровых технологий.

**Ключевые слова:** музей, экспонат, культурное наследие, национальные ценности, история, археология, этнография, музееведение, реставрация, цифровизация.

**Abstract**

This article examines the role of museum exhibits in preserving and promoting the cultural heritage of our nation. It analyzes the importance of historical, archaeological, ethnographic, and artistic collections preserved in museums for safeguarding national values, supporting scientific research, and fostering patriotism among younger generations. The article also discusses the protection of cultural heritage sites, the enrichment of museum collections, and the preservation of exhibits through modern digital technologies.

**Keywords:** museum, exhibit, cultural heritage, national values, history, archaeology, ethnography, museology, restoration, digitization.

**Kirish**

Muzeylar insoniyat tarixini, milliy qadriyatlarni va madaniy merosni asrab-avaylash hamda kelajak avlodlarga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etuvchi ilmiy va madaniy muassasalardan biri hisoblanadi. Har bir xalqning o‘ziga xos tarixi, urf-odatlari, an’analari va ma’naviy boyliklari mavjud bo‘lib, ularning moddiy dalillari aynan muzey eksponatlarida o‘z aksini topadi. Shu sababli muzeylarda saqlanayotgan eksponatlar xalqning tarixiy xotirasini tiklash, milliy o‘zligini anglash va madaniy taraqqiyotini o‘rganishda muhim manba vazifasini bajaradi.

O‘zbekiston qadimiy sivilizatsiyalar shakllangan hududlardan biri sifatida boy tarixiy va madaniy merosga ega. Respublikamiz hududida olib borilgan arxeologik qazilmalar natijasida topilgan minglab tarixiy buyumlar, qadimiy qo‘lyozmalar, sopol idishlar, mehnat qurollari, zeb-ziynat buyumlari, tangalar, haykallar va amaliy san’at namunalari bugungi kunda muzeylar fondining asosiy qismini tashkil etmoqda. Ushbu eksponatlar ajdodlarimizning turmush tarzi, dunyoqarashi, ilm-fani, hunarmandchiligi va san’ati haqida qimmatli ma’lumotlarni o‘zida mujassam etgan.

Muzey eksponatlari nafaqat tarixiy yodgorlik, balki xalqimizning ma’naviy merosi, milliy qadriyatlari va madaniy taraqqiyotini aks ettiruvchi bebaho boylik

hisoblanadi. Ularni ilmiy jihatdan o‘rganish, saqlash, restavratsiya qilish va keng jamoatchilikka namoyish etish orqali tarixiy merosni asrab-avaylash hamda yosh avlodni milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash mumkin. Ayniqsa, zamonaviy muzeylar ta’lim, ilm-fan va madaniyat markazi sifatida jamiyatning ma’naviy rivojlanishiga munosib hissa qo‘shmoqda.

Bugungi kunda muzeylar faoliyatida raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, eksponatlarni elektron kataloglashtirish, virtual ko‘rgazmalar tashkil etish hamda uch o‘lchamli modellashtirish usullaridan foydalanish madaniy merosni saqlashning samarali yo‘nalishlaridan biriga aylanmoqda. Bu esa nafaqat eksponatlarning uzoq muddat saqlanishini ta’minlaydi, balki ularni dunyo miqyosida targ‘ib qilish, ilmiy tadqiqotlar uchun foydalanish va keng jamoatchilikka taqdim etish imkoniyatlarini ham kengaytiradi. Shu bois muzey eksponatlarining xalqimiz madaniy merosidagi o‘rni va ahamiyatini ilmiy asosda o‘rganish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

**Asosiy qism**

1. Muzey eksponatlari xalqimizning boy madaniy merosini o‘zida mujassam etgan moddiy yodgorliklar bo‘lib, ular tarixiy taraqqiyotning turli bosqichlarini yoritishda muhim manba vazifasini bajaradi. Har bir eksponat o‘zining yaratilish davri, tayyorlanish usuli, foydalanish maqsadi va tarixiy qiymati bilan ajralib turadi. Shu sababli muzey fondlarida saqlanayotgan har bir buyum ilmiy jihatdan chuqur o‘rganilib, uning kelib chiqishi, tarixiy ahamiyati va madaniy qiymati aniqlanadi. Bunday ilmiy izlanishlar natijasida ajdodlarimizning turmush tarzi, ijtimoiy munosabatlari, hunarmandchiligi, san'ati va dunyoqarashi haqida muhim ma'lumotlarga ega bo‘linadi. Muzey eksponatlari yozma manbalarni to‘ldiruvchi moddiy dalil sifatida tarix fanining ishonchli manbalari qatoriga kiradi.

2. Xalqimiz madaniy merosining muhim qismini arxeologik topilmalar tashkil etadi. Respublikamiz hududida olib borilgan arxeologik tadqiqotlar

davomida qadimgi manzilgohlar, qal'alar, ibodatxonalar va shahar xarobalaridan minglab tarixiy buyumlar topilgan. Ushbu topilmalar orasida sopol idishlar, bronza va temirdan tayyorlangan mehnat qurollari, qurol-aslahalar, zeb-ziynat buyumlari, tangalar, haykalchalar hamda turli xo‘jalik buyumlari mavjud. Mazkur eksponatlar o‘sha davr kishilarining xo‘jalik faoliyati, savdo aloqalari, diniy e'tiqodlari va madaniy hayoti haqida muhim ma'lumotlarni beradi. Ayniqsa, qadimgi shaharlar hududidan topilgan eksponatlar O‘zbekiston hududida yuksak shahar madaniyati va rivojlangan davlatchilik an'analari mavjud bo‘lganligini tasdiqlaydi.

3. Etnografik eksponatlar ham xalqimizning milliy qadriyatlarini saqlashda alohida o‘rin egallaydi. Muzeylarda saqlanayotgan milliy liboslar, kashtachilik namunalari, gilamlar, zardo‘zlik buyumlari, kulolchilik mahsulotlari, yog‘och o‘ymakorligi namunalari va boshqa xalq amaliy san'ati asarlari ajdodlarimizning didi, estetik qarashlari hamda hunarmandchilik an'analarini aks ettiradi. Ushbu buyumlar orqali o‘zbek xalqining turli hududlarga xos urf-odatlari, marosimlari va kundalik turmush tarzi haqida batafsil tasavvur hosil qilish mumkin. Shu bilan birga, bunday eksponatlar milliy hunarmandchilik maktablarining rivojlanish tarixini o‘rganishda ham muhim manba hisoblanadi.

4. Qo‘lyozmalar va tarixiy hujjatlar xalqimizning ilmiy hamda ma'naviy merosini ifodalovchi eng qimmatli eksponatlardan biridir. Qadimiy qo‘lyozmalarda tarix, adabiyot, tibbiyot, astronomiya, matematika, falsafa va diniy ilmlarga oid bebaho bilimlar jamlangan. Ular nafaqat ilm-fan taraqqiyotini, balki ajdodlarimizning tafakkuri va dunyoqarashini ham namoyon etadi. Muzey fondlarida saqlanayotgan qadimiy farmonlar, bitiklar, diplomatik hujjatlar va yozishmalar esa davlat boshqaruvi, siyosiy munosabatlar hamda jamiyat taraqqiyotining turli bosqichlarini o‘rganishda muhim tarixiy manba bo‘lib xizmat qiladi.

5. Muzey eksponatlari orasida numizmatik kolleksiyalar ham alohida ilmiy ahamiyatga ega. Qadimiy tangalar davlat ramzlari, hukmdorlar faoliyati, iqtisodiy munosabatlar va xalqaro savdo aloqalari haqida muhim ma'lumot beradi.

Tangalardagi yozuvlar, tasvirlar va zarb qilingan sanalar orqali muayyan davrning siyosiy hamda iqtisodiy hayotini tiklash mumkin. Numizmatik eksponatlar tarixchilar va arxeologlar uchun davrlashtirish, tarixiy voqealarni aniqlashtirish hamda qadimgi davlatlarning iqtisodiy rivojlanishini o‘rganishda muhim ilmiy manba hisoblanadi.

6. Milliy musiqa madaniyatiga oid eksponatlar ham xalqimizning boy ma'naviy merosini aks ettiradi. Muzeylarda saqlanayotgan qadimiy musiqa cholg‘ulari, bastakorlar va hofizlarga oid shaxsiy buyumlar, notalar hamda tarixiy fotosuratlar milliy musiqa san'atining shakllanish va rivojlanish bosqichlarini o‘rganishga imkon beradi. Dutor, tanbur, rubob, doira va boshqa an'anaviy cholg‘ular xalqimizning musiqiy tafakkuri va estetik didining yuksak namunasi sifatida e'tirof etiladi. Ularning muzeylarda saqlanishi milliy musiqa an'analarining uzluksiz davom etishiga xizmat qilmoqda.

7. Muzey eksponatlarining madaniy meros sifatidagi ahamiyati faqat ularni saqlash bilan cheklanmaydi. Ular keng jamoatchilikka namoyish etilishi, ilmiy tadqiqotlarda foydalanilishi va ta'lim jarayoniga tatbiq etilishi orqali yanada katta ijtimoiy ahamiyat kasb etadi. Muzeylarda tashkil etilayotgan ko‘rgazmalar, tematik ekspozitsiyalar, ma'rifiy uchrashuvlar va ilmiy seminarlar aholining tarixiy ongini yuksaltirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, maktab o‘quvchilari va talabalar uchun tashkil etiladigan ekskursiyalar ularda tarixga, milliy qadriyatlarga va madaniy merosga nisbatan qiziqishni oshiradi. Tarixiy eksponatlarni bevosita ko‘rish nazariy bilimlarni amaliy kuzatishlar bilan boyitib, o‘quv jarayonining samaradorligini oshiradi.

8. Bugungi kunda muzeylar xalqaro madaniy hamkorlikni rivojlantirishda ham muhim o‘rin egallamoqda. Turli davlatlar muzeylari o‘rtasida tashkil etilayotgan qo‘shma ko‘rgazmalar, ilmiy konferensiyalar va tajriba almashish dasturlari madaniy merosni o‘rganish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Shu bilan birga, tarixiy eksponatlarni restavratsiya qilish, konservatsiya qilish va raqamlashtirish bo‘yicha xalqaro tajribalarni joriy etish muzey faoliyatining

samaradorligini oshirmoqda. Raqamli texnologiyalar yordamida yaratilayotgan virtual muzeylar va elektron kataloglar esa xalqimizning boy madaniy merosini dunyo hamjamiyatiga keng targ‘ib qilish imkonini bermoqda.

Shunday ekan, muzey eksponatlari xalqimizning ko‘p asrlik tarixini, boy madaniyatini va milliy qadriyatlarini o‘zida mujassam etgan bebaho merosdir. Ularni asrab-avaylash, ilmiy asosda o‘rganish, zamonaviy usullar yordamida saqlash hamda yosh avlodga yetkazish nafaqat muzey xodimlarining, balki butun jamiyatning muhim vazifalaridan biridir. Madaniy merosni e'zozlash orqali xalqning tarixiy xotirasi, milliy o‘zligi va ma'naviy qadriyatlari saqlanib qoladi hamda kelajak avlodlar uchun mustahkam tarixiy poydevor yaratiladi.

***Xulosa***

Xulosa qilib aytganda, muzey eksponatlari xalqimizning ko‘p asrlik tarixini, milliy qadriyatlarini va boy madaniy merosini o‘zida mujassam etgan bebaho boylik hisoblanadi. Ular ajdodlarimizning turmush tarzi, hunarmandchiligi, san’ati, ilm-fani va ma’naviy hayoti haqida ishonchli ma’lumot beruvchi muhim tarixiy manba vazifasini bajaradi. Muzey eksponatlarini ilmiy asosda o‘rganish, saqlash, restavratsiya qilish va zamonaviy texnologiyalar yordamida raqamlashtirish ularning kelajak avlodlarga to‘liq yetib borishini ta’minlaydi. Shuningdek, muzeylar yosh avlodni vatanparvarlik, milliy g‘urur va tarixiy merosga hurmat ruhida tarbiyalashda muhim o‘rin tutadi. Shu bois madaniy merosni asrash va uni keng targ‘ib qilish jamiyatning ustuvor vazifalaridan biri bo‘lib qoladi.

***Foydalanilgan adabiyotlar***

1. Raximov Q. **Muzeyshunoslik asoslari**. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
2. Karimov B. **O‘zbekistonning madaniy merosi**. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2023.

3. Ismoilov A. **Arxeologiya va tarixiy yodgorliklar**. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
4. Abdullayev M. **Madaniy merosni muhofaza qilish**. – Toshkent: Akademnashr, 2024.
5. Xasanov N. **Muzey fondlari va eksponatlarni saqlash texnologiyalari**. – Toshkent: Tafakkur, 2025.